

КОНТРЕФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ БЕНЕДИКТА ГЕРБЕСТА В УКРАЇНСЬКІЙ І РОСІЙСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЯХ

Постать Бенедикта Гербеста – видатного польського релігійного діяча, письменника і теолога XVI ст. – є актуальною темою історіографії Центрально-Східної Європи протягом близько двох століть. З огляду на те, що він народився на території українсько-польського пограниччя, а також був пов'язаний зі Львовом, Ярославом та іншими містами регіону, його діяльність знайшла відображення переважно в польській та східнослов'янських історіографіях. Позаяк польську історіографію постаті ми оглянули в окремій статті¹, актуальним є розгляд проблеми в українській гуманістиці з паралельним наведенням фрагментів досліджень російської науки, з якою до 1917 р., а також у радянський час, в тісному (але, треба думати, вимушеному) зв'язку перебували українські вчені.

Доробок української гуманістики в дослідженні життя та діяльності Б. Гербеста є другим за обсягом та за значенням після польської науки, яка нагромадила значний масив літератури предмету. Гадаємо, що внесок українських учених є також значимим, тому вповні назріло є потреба вивчення згаданого доробку, який не завжди повно враховується в польській гуманістиці. У цій статті робиться спроба узагальнення напрацювань української та російської історіографій, без чого сучасний науковий дискурс Контрреформації на Сході Європи був би значно збіднений. Зрозуміло, що стаття переслідує й виконання внутрішніх завдань історіографічної науки з наповненням тих чи інших періодів в її розвитку парадигмальними складовими.

Біографія Бенедикта Гербеста є на сьогодні досить відомою в зарубіжній біобібліографістиці, зокрема, в польській науці написано декілька великих енциклопедичних гасел про нього. Що стосується української науки, то вона вирізняється тим, що існує лише одна коротка енциклопедична стаття про проповідника і релігійного діяча². Відомо також кілька біографічних коментарів до публікацій джерел та творів полемічної літератури³. На жаль, всі згадані публікації мають суттєві вади, навіть (що дуже прикро) в окресленні хронології життя Б. Гербеста (як у деяких застарілих працях, його смерть помилково датується 1593 р.). Попри те, постать була і залишається серйозним об'єктом дослідження для східнослов'янських учених.

Спадщина Б. Гербеста з великим запізненням (у порівнянні з польською наукою) потрапила в поле зору українських і російських гуманістів. У зв'язку з тим, що синтетичні огляди історії польської літератури на теренах Російської імперії в XIX ст. довго не створювались (переважно через політичні мотиви), про нього мали б першими написати історики церкви та Берестейської унії. З огляду на те, що в офіційній російській православній історіографії тієї доби головною причиною унії вважалася єзуїтська пропаганда, приклад Бенедикта Гербеста був дуже зручним. Так, одним із перших його згадує як ректора Ярославського єзуїтського колегіуму і автора твору

“Виклад віри Римської церкви” (Краків, 1586), проти якого в Острозі був виданий твір “Ключ царства небесного”, митр. Макарій (Булгаков) у своїй фундаментальній “Истории русской церкви”⁴.

1772 р. І. Малишевський здійснив у Києві републікацію твору Герасима Смолицького “Ключ царства небесного”, в якій український полеміст полемізував з Гербестовим “Викладом віри Римської церкви”⁵. Проте лише через 10 років було здійснено передрук згаданого твору Б. Гербеста в 2-й книзі “Памятников полемической литературы в Западной Руси”, який видавала у складі “Русской исторической библиотеки” Петербурзька археографічна комісія⁶. Упорядник тому П. Гільтебрандт так вмотивував публікацію твору Б. Гербеста: він часто згадувався і “навіть” цитувався православними полемістами. Дослідник східної політики єзуїтів в XVI ст. М. Люболич, який опублікував 1888 р. лист Б. Гербеста до нунція Калігарі від 12.09.1580 р.⁷, мотивував оприлюднення питомо єзуїтських джерел потребою викриття їх прагнень до інкорпорації православних в католицизм. Властиво, з цього й почалося вивчення діяльності єзуїтського проповідника в офіційній російській історіографії. Згадаємо ще одну археографічну публікацію: 1876 р. згаданий І. Малишевський оприлюднив текст “Листа Івана Смери Половця” до князя Володимира, який вважається сфальсифікованою відповіддю антитринітаріїв (Андрій Колодинський) на Гербестові виступи проти них⁸.

У згаданому контексті виділяється праця А. Дем’яновича, який виокремив періоди активізації та спаду активності єзуїтів на території Великого Князівства Литовського. Зрозуміло, Б. Гербест мав би посісти місце в когорті тих, хто популяризував контрреформаційні ідеї у період найбільшої активності ордену Ісуса на Сході Європи (до 1591 р.), проте дослідник його навіть не згадує⁹. Прикметно, що постать Б. Гербеста завжди знаходилася в тіні більш відомих пропагандистів латинства – А. Поссевіна та П. Скарґи. Відтак, російські історики не спромоглися до ширшого дослідження діяльності Б. Гербеста.

Першу велику наукову працю про Б. Гербеста написав один із учнів М. Грушевського у Львові Олександр Сушко. Так, уже в своїй розвідці про єзуїтів доберестейської доби він оглядово пише про видатного проповідника, розглядаючи його спадщину в контексті місійної та проунійної діяльності Товариства Ісуса¹⁰. Важливо, що дослідник заманіфестував свою незгоду з офіційною православною історіографією, яка, зазвичай, абсолютизувала “шкідливу” діяльність ордену на Сході Європи, трактуючи її винятково як інтригу¹¹.

Згадану працю О. Сушка рецензував І. Франко, який виділив у ній сюжети про Б. Гербеста¹². Схваливши в цілому дослідження молодого вченого, І. Франко водночас висловив сумнів щодо трактування спрямованості праці Б. Гербеста на користь унії. На думку рецензента, це було просте “перетягування” протестантської і православної шляхти на латинський обряд. Відтак, заслуги Б. Гербеста для Русі також сумнівні. І. Франко також відзначив еволюцію ставлення проповідника до русинів, поштовхом до чого став вступ до Товариства Ісуса. Сказане І. Франком цілком вписувалося в його концепцію генези унії, в якій вирішальна вага надавалась саме єзуїтам, їх підступам і інтригам, зокрема Петрові Скарзі¹³.

Надалі О. Сушко, за порадою К. Студинського, впритул зайнявся вивченням діяльності Б. Гербеста, яке він здійснював на семінарі М. Грушевського у Львівському університеті. Відтак, на сторінках “Записок НТШ” в 1903 – 1904 рр. була надрукована його спеціальна (проте не закінчена) розвідка¹⁴.

У першій частині О. Сушко оглядає культурно-релігійне тло Речі Посполитої, яке зумовило появу такого оригінального і плідного діяча, як Б. Гербест¹⁵. Передовсім дослідника зацікавив контекст Реформації та реакції на неї польської католицької церкви і держави. На відміну від російської православної історіографії, яка вбачала в діяльності католицизму на Сході Європи лише реакцію та експансію, О. Сушко з великою виваженістю і повагою говорить про культурно-релігійне піднесення католицької церкви в другій половині XVI ст., не забуваючи при цьому окреслити її вади, характерні для західного християнства тієї доби. Фактично, дослідник говорить про Контрреформацію як Католицьку Реформу (він навіть вживає загальник “котрареформація”), яка не тільки розгорнула запеклу боротьбу проти протестантів, а й спричинила релігійно-культурне відродження Польщі.

Прикметними рисами творчої лабораторії О. Сушка було ретельне вивчення питомих єзуїтських джерел, серед яких, зрозуміло, виділяються друковані праці Б. Гербеста. Цитування латиномовних оригіналів творів Б. Гербеста мало бути головним аргументом у справі уточнення біографії діяча. Крім того, дослідник опрацював архівні збірки Львова та Кракова, що, в підсумку, дозволило йому піддати критичному аналізу все, що було написано до нього в польській історіографії доби романтизму та початку позитивізму.

Так, О. Сушко не погодився передовсім з тим, що родинне прізвище Гербестів з Нового Міста під Перемишлем було іншим, як про це стверджували перші біографи¹⁶. Був наведений і серйозний контраргумент: прізвище таки побутувало в Руському воєводстві в XVI ст. Водночас, він правильно потрактував вживання Б. Гербестом локативу “Неаполітанус”, що було пов’язане не з Неаполем Італії, а з його рідним Новим Містом (з цього приводу в літературі також зустрічалися помилки). Багато місця в праці О. Сушка посідає з’ясування деяких нечітких у літературі, хоч і важливих дат у діяльності Б. Гербеста. Ідеться передовсім про час прибуття його до Львова та роботу у львівській “митрополітальній” школі (автор декілька разів називає цей термін “трирічним”, 1550 – 1553 рр.), діяльність на посаді ректора Маріяцької школи в Кракові, викладання в Краківській академії, в школі в Скерневицях, нарешті – в школі в Познані. Чимало уваги присвячено науково-філологічним студіям Б. Гербеста в галузі класичної філології, зокрема його дискусії з К. Гурьським. Відтак, автор вперше в історіографії докладно висвітлив “доезуїтський період” в житті та діяльності свого героя, в якому переважали педагогічна та наукова складові. У підсумку, було висвітлено лише першу половину біографії Б. Гербеста (з невідомих причин дослідження залишилось незакінченим).

Відзначимо найцікавіші в концептуальному та фактологічному вимірах здобутки О. Сушка в дослідженні постаті. Так, позитивно оцінюючи його заслуги як ректора львівської школи, дослідник вважає, що саме тут Б. Гербест апробував свою шкільну реформу, розпочату й продовжену опісля в Кракові. Так, Б. Гербест обстоював необхідність поділу школярів на класи, запровадження тижневого розкладу занять, використання в навчанні диспутів та театральних елементів, впровадження класичної латини замість середньовічної “варварської” (до слова, у львівській школі викладалася й грека) та ін. Головне ж полягало в тому, що Б. Гербест (цей “фантаст-гуманіст”, “прихильник класичного світа”, як його назвав О. Сушко) приніс із Кракова до Львова новий світогляд: на зміну середньовічної схоластики впроваджувалася нова гуманістична культура. Цьому сприяло і запрошення до Львова на допомогу приятеля, письменника і вченого Григорія Самбірчика. Авторська оцінка цього першого періоду педагогічної

діяльності Б. Гербеста у Львові є досить високою: львівська школа пережила період блиску слави, задовго до прибуття єзуїтів. На нашу думку, деякі авторські висновки виглядають перебільшенням: наприклад, навряд чи львівську латинську кафедральну школу середини XVI ст. можна віднести до категорії вищих шкіл Польщі.

О. Сушко зі знанням справи висвітлює також краківський період діяльності Б. Гербеста¹⁷, важливе місце в якому посідало керування ним школою при Маріяцькому костьолі (з 1553 р.). Аналізуючи опубліковану Б. Гербестом гуманістичну програму перетворення шкільництва, дослідник все ж визнає, що реформа на її основі краківської школи зазнала невдачі, головню через консервативність місцевого вчителства та зарозумілість краківського міщанства (в пізнішій польській історіографії на згадану думку О. Сушка практично уваги не звертали).

1559 р. Б. Гербеста як магістра прийнято до професорського середовища Краківської академії. Проте того ж року його кар'єра зазнала першої суттєвої корективи: на запрошення гнезненського архієпископа Яна Пшерембського молодий магістр подався до Скерневиць, де він очолив новозасновану школу вищого типу. Насправді ж, як аргументовано довів О. Сушко, головною причиною переїзду Б. Гербеста була епідемія в Кракові, яка вибухнула саме того року (одразу після його від'їзду було скасовано заняття в університеті, викладачі та студенти порозбігалися з міста). Хоча Б. Гербест провчителював у Скерневицях лише півтора року (1559 – 1560 рр.), саме в цей час він став відомим польським філологом-науковцем: одна за другою стали виходити його праці. Публікація творів М. Цицерона та студії над його текстами сприяли перемозі гуманістичної культури над середньовічною схоластиком. Повернувшись 1561 р. до Краківської академії, Б. Гербест влився до когорти блискучих учених-філологів та письменників. Позаяк викладачі академії забезпечувались нестабільно, його не минула доля приватного репетитора. На думку О. Сушка, заняття репетиторством для молодого професора набуло символічності, позаяк він став сімейним вчителем у домі відомого магната, королівського маршалка Станіслава Мацейовського (вчителювання припадає на початок 60-х рр.). У сімейній школі навчалося семеро осіб, дітей і свояків магната. О. Сушко виокремив у колі учнів Б. Гербеста свояка магната-мецената Бернарда Мацейовського – майбутнього ієрарха католицької церкви, гарячого провідника Берестейської унії¹⁸.

О. Сушко докладно зупиняється на перебігу та характері філологічної дискусії Б. Гербеста з Я. Гурським (публічний диспут відбувся 31 жовтня 1561 р. в одній із найбільших зал Краківської академії), в якій його герой зазнав відомої поразки. При цьому дослідник явно симпатизує Б. Гербестові, підкреслюючи, з одного боку, наукову аргументованість Б. Гербеста, з іншого – вживання Я. Гурським “нечемних” (тобто, неетичних) засобів полеміки. Він не погоджується з думкою деяких авторів, що Б. Гербест елементарно капітулював (дискусія повинна була мати продовження, проте її уникнув сам Б. Гербест, написавши письмову відповідь своєму опонентові). Він звертався також за підтримкою до С. Ожеховського, але марно, позаяк наукова громадськість була на боці більш відомого (але менш талановитого) Я. Гурського. Наслідком же невдалої для Б. Гербеста дискусії було те, що він вирішив залишити заняття світською діяльністю та наукою. При цьому він внутрішньо не відмовляв собі в праві на істину. У підсумку, О. Сушко не вповні справедливо вважає, що дискусія була безплідною, що суперечить його поглядам на гуманістичне відродження, в якому почесне місце належить і Б. Гербестові (не говоримо вже, що дискусія була одним із найяскравіших проявів згаданого відродження).

У третій частині дослідження О. Сушко знову вдається до розмірковувань про характер доби, на яку припав розквіт життя Б. Гербеста¹⁹. Цього разу він уже вбачає в ній риси “релігійного божевілля”, а також час “конфесійної ворожнечі та фанатизму”. У такий спосіб дослідник наблизився до проблеми висвітлення релігійної діяльності Б. Гербеста. Вирішальним у переході Б. Гербеста в лоно діячів римо-католицької церкви був вплив на нього Яна Пшерембського. Але переїзд до Познані в першій половині 1562 р. спричинили й інші обставини. Зокрема, поява Товариства Ісуса в Польському королівстві вже дала перші плоди (сюжет про перші кроки єзуїтів у Польщі зайняв чималу площу третьої частини праці). До того ж, пропозиція попрацювати на релігійному ґрунті мала принаду того, щоб, за слухним виразом О. Сушка, “вирватися з чєстю з краківського пєкла”.

Познанський період в діяльності Б. Гербеста є, на думку О. Сушка, однією із найяскравіших сторінок польської Контрреформації. Заснований місцевим єпископом Яном Любранським, місцевий колегіум потребував приливу нових талантів. Тут Б. Гербест став кафедральним проповідником і каноніком. 1571 р. він вступив до ордену єзуїтів, розгорнувши боротьбу проти протестантів, які активізувалися саме на території Великопольщі.

Дослідження цього періоду виявилось непосильним для О. Сушка: він не зміг віднайти суттєвих джерел для його реконструкції, подальша робота над темою була перервана. Третя частина його праці про предтечу унії виявилась нерозкритою також за формулюванням теми, позаяк автор так і не дійшов до унійної діяльності свого героя. Принаймні, не знаходить пояснення його неувага до важливої праці Б. Гербеста “Виписання дроги...”, яка й вважається в історіографії “предтечею” унійної ідеї. Через два роки згадував про це К. Студинський²⁰.

Зазначимо, що дослідження О. Сушка дістало в цілому позитивну оцінку дослідників полемічної літератури тієї доби (М. Грушевський, К. Студинський та ін.), чого не скажеш про польських авторів. Так, К. Мазуркевич, який своє монографічне дослідження присвятив, як і О. Сушко, переважно педагогічній діяльності Б. Гербеста (причому, майже в тих самих хронологічних межах), розкритикував українського вченого за переважання контекстуальних сюжетів, незнання познанських актів, затрачання зусиль на полеміку з іншими авторами, результатом чого було те, що життєпис Б. Гербеста вийшов “скорочений і розшматований”. Однак, К. Мазуркевич визнав, що все ж О. Сушкові вдалося висвітлити декілька важливих “річей”, а його невправність надихнула автора до написання більшої праці про Б. Гербеста²¹. Зі свого боку зазначимо, що й К. Мазуркевичу не вдалося написати завершеної біографії Б. Гербеста.

Згадані нами недотягнення праці О. Сушка частково заповнив К. Студинський, який опублікував більш точний текст Гербестового опису його мандрівки на Русь²². Текст “Wypisania drogi” вже був відомий читачам з публікації історика літератури М. Вішневського, здійсненою за його першою авторською єдицією у складі “Християнської систематичної відповіді” 1567 р.²³. Проте публікація М. Вішневського вирізнялася неточністю передання тексту та численними купюрами.

Передмова К. Студинського до публікації коротка, але досить змістовна. Саме в ній він окреслив обставини та перебіг подорожі Б. Гербеста на Русь, а також поставив її ідею у тісний зв'язок з проблемою руської церкви, яку прагнула розв'язати польська римо-католицька держава. Гербестове ставлення до руської віри К. Студинський вважає м'якшим, ніж це було на зламі XV – XVI ст.: Б. Гербест пропонує не інкорпорацію православних до католицизму, а унію. Відтак, він без упередження говорить про

русинів та їх віру, хоча й називає “блуди” їх віри. Останнє пояснюється місіонерськими завданнями Б. Гербеста, який, закономірно, лише католицьку церкву вважав осередком віри всіх країв і народів. З іншого боку прийняття унії мало виконати ще одне завдання: компенсувати католикам втрати, завдані протестантами. Місійну проповідь Б. Гербеста автор вважає першою прихильною програмою в справі унії. Завершив цю поважну справу Петро Скарга в своєму відомому творі про єдність Церкви. Відтак, дослідник провів пряму лінію наступності між Гербестом і Скаргою, вважаючи, що другий використав і розвинув ідеї першого (наприклад, Гербестову ідею збереження русинам їх обряду). Таким чином, К. Студинський віддав першість в обґрунтуванні ідеї унії Б. Гербесту. Дослідник згадує також твір Б. Гербеста “Виклад віри Римської церкви”, але вважає її, на відміну від “Опису дороги”, віронетерпимою.

Внесок К. Студинського в дослідження діяльності Б. Гербеста слід вважати суттєвим. Саме він започаткував наукову традицію, яка в контрреформаційній діяльності єзуїта акцентувала його твори з проблем руської церкви.

На Б. Гербеста звернув відповідну увагу в 1905 та 1907 рр. в “Історії України-Руси” М. Грушевський²⁴. Історика зацікавила передовсім Гербестова унійна ідея, викладена в описі мандрівки на Русь. Не сперечаючись про те, який вплив мало згадане “писаннячко” на тему руської церкви, дослідник все ж відзначив зусилля “апостола Руси” щодо навернення “одного з Острозьких” в Ярославі, як це впливало зі свідчень щоденника Я. Велевіцького. Надалі М. Грушевський порівняв Гербеста зі Скаргою: таланту він мав менше, але більшим був його релігійний фанатизм. Також історик невисоко оцінював Гербестів “Виклад віри Римської церкви”, відзначаючи їх сухий і нецікавий зміст, хоча й визнавав популярність автора в полемічному письменстві.

У 20-х рр. ХХ ст. М. Грушевський знову повертається до теми в своїй “Історії української літератури”²⁵. Тепер його винятково цікавить дискусія острозьких полемістів з твором Б. Гербеста “Виклад віри Римської церкви”. З метою предметнішого аналізу дослідник розглядає структуру Гербестової брошури, характеризує “грубий” і “бридкий” стиль автора щодо руської церкви, зупиняється на основних аргументах критики. Фактично, вперше в історіографії М. Грушевський докладно характеризує “Ключ царства небесного” Г. Смотрицького, вбачаючи в творі початок нової української літератури.

Полемічні твори Г. Смотрицького в добу М. Грушевського вважалися слабкими в ділянці богослов'я. Ілюструючи це положення, М. Грушевський зазначав, що полеміст вибирав з твору Б. Гербеста лише ті місця, які йому були зрозумілими. Так, наприклад, він цитував Б. Гербеста лише в передмові. Відтак, полеміка Г. Смотрицького з Б. Гербестом була неповною. Український полеміст вказував лише на стиль Б. Гербеста, застосовував різкий полемічний тон, зупинився на кількох ідеях єзуїта з початкової і кінцевої частин твору, минувши виклад “історичних виводів”. З богословських концепцій його зацікавили лише питання Христової і апостольської влади в церкві, реалізованої, у трактуванні Б. Гербеста, лише через юрисдикцію пап. Цьому твердженню Г. Смотрицький протиставляє поширення ересей в латинській церкві і відносну чистоту віри та міцність Східної церкви.

В основній частині свого полемічного трактату Г. Смотрицький не цитує більше Б. Гербеста, вважаючи “ключем царства небесного” католицьку доктрину про примат папи (ідеться про ключі царства, отримані апостолом Петром і передані його наступникам). Католицькій доктрині він протиставляє іншу євангельську догму, згідно з якою Христос, надаючи апостолам владу, пообіцяв, що він буде там, де будуть “два або три зібрані в ім'я його”. Христос, отже, обіцяв владу не одному, а двом або трьом

апостолам. Відтак, папа римський порушив заповіт Христа і самочинно посів перше місце. Неволя патріархів під турками не є знаком Божим.

Полеміку з Б. Гербестом Г. Смотрицький продовжив у виданому в одному виданні з “Ключем...” “Календарі римському новому”, в якому він виступив з критикою запровадження Григоріанської календарної реформи (йшлося про святкування Великодня, Різдва та ін. християнських свят). М. Грушевський знову говорить про “слабку” структурну побудову твору, але помічає слушність становища Г. Смотрицького, який висміяв прагнення католицької церкви до єдності, що перед тим розірвала її в календарному питанні. Тим більше, папа самочинно порушив постанову Нікейського собору про святкування Великодня. Не розвинувши цієї тези, Г. Смотрицький обмежився викриттям “гордості” пап, чим звів теологічний диспут до “веселої балачки”. У результаті вийшов “веселий, дотепний памфлет”, який і є ознакою нової літератури – це “живий, щоденний голос доби”²⁶.

Другу частину “Календаря...” склав окремих “трактатик” про причини незгоди між папами та патріархами (походження Св. Духа, причастя, celibat, деякі обряди), який М. Грушевський також оцінює як твір невисокої богословської вартості. Порушивши велике коло питань, Г. Смотрицький, на відміну від пізнішого ґрунтовного їх викладу Василем Суразьким, пройшовся по них “шляхетською балачкою”, перемішавши теологію з жартами. Літературний бік полеміки Г. Смотрицького М. Грушевський оцінив вище: вона була відбиттям віянь італійського ренесансу, німецького гуманізму і французького раціоналізму. Тому твір був “дорогоцінним і вартим”²⁷.

У міжвоєнний період, за винятком згаданої “Історії української літератури” М. Грушевського, творчою спадщиною Б. Гербеста практично не займалися. Рідкісним фактом є, зі згаданого погляду, бібліографічний огляд І. Крип’якевича польськомовної монографії К. Мазуркевича²⁸. Рецензент схвалив джерельний бік праці польського дослідника, вказавши на ґрунтовне висвітлення в ній початкового етапу біографії та діяльності Б. Гербеста. Він сформулював також цікаву заввагу щодо Гербестової програми реформування краківської школи: її потрібно порівняти зі статутом Успенської братської школи у Львові 1586 р. на предмет запозичення деяких ідей.

Таким чином, українська історіографія здійснила суттєве прирощення знань в дослідження постаті. Саме згадані полемічні твори стали об’єктом дискусій між українськими і польськими вченими доби позитивізму і формування національних історіографічних дискурсів.

У радянській історіографії до теми Б. Гербеста дослідники зверталися досить рідко. Так, в дискурсах полемічної літератури доби відродження XVI ст. бачимо відхід від ґрунтовності М. Грушевського. Автори, фактично, апологетично висвітлювали критику Г. Смотрицьким Б. Гербеста, вдаючись навіть до спроб захисту українського полеміста від клерикалізму. Позірно натякалося, що переможцем полеміки був Г. Смотрицький, хоча жодні аргументи щодо цього не наводились²⁹. У згаданому дусі писали й деякі історики³⁰.

Резонансною є публікація О. Хічія про зацікавлення Б. Гербеста в галузі арифметики. Зокрема, автор проаналізував підручник викладача Львівської школи “Лінійна арифметика”, який зазнав багаторазових перевидань³¹.

Найбільше уваги приділив Б. Гербестові С. Плохій, який розглянув його діяльність в контексті контрреформаційної політики єзуїтів на Сході Європи³². Зосередившись на подорожі Б. Гербеста на Русь та її описі, С. Плохій підкреслює увагу автора до єретиків та ідеї унії церков. Гербестові характеристики руської церкви зазнали впливу

ідей С. Ожеховського, а також Флорентійського і Тридентського соборів. Відтак, вони були оптимістичними, позаяк будувалися на засадах, які ще допускали рівність двох релігій. Появу та характер другої “унійної” брошури Б. Гербеста С. Плохій пов’язує з єзуїтським етапом в діяльності проповідника. Щоправда, аргументацію Б. Гербеста стосовно обґрунтування першості римських пап дослідник вважає малоцікавою. Більш оригінальними були зміни в підході до унії: тут вже не йшлося про рівність церков, тому й з’явилися грубі обвинувачення руської церкви. С. Плохій наводить також короткі біографічні дані про Б. Гербеста, але його обізнаність з літературою предмету є, радше, поверховою. Наприклад, він переказує досить застарілі біографічні уявлення про єзуїтського проповідника (наприклад, про латинізацію прізвища “Гербест”).

Несподіваним винятком на тлі окреслених тенденцій є збірка документів з історії церкви, видана у Львові 1988 р. Незважаючи на ідеологічну заданість та вже згадані вище помилки, у ній було опубліковано декілька важливих фактів, які доповнюють раніше відому інформацію про контрреформаційну діяльність Б. Гербеста в Руському воєводстві в різний час³³. Наприклад, в наведеному фрагменті тексту православного полемічного твору початку 80-х рр. XVI ст. уміщена рефлексія, яка докладно переказує мандрівку Б. Гербеста на Русь, а також демонструє знання невідомим полемістом Гербестового опису та наводить аргументовану критику поглядів католицького пропагандиста (зазначимо, що острозькі полемісти не критикували “Wypisanie drogi”).

У контексті своїх зацікавлень середньовічним Дрогобичем Я. Ісаєвич торкнувся сюжету про місцевий штрих в біографії Б. Гербеста. При цьому дослідник піддав критиці уявлення Г. Полячкувни, яка опублікувала фрагмент міської раецької книги з фіксацією писарства Б. Гербеста у 1551 р., за невірне трактування мешканців-“неаполітанців”³⁴.

В добу незалежності до постаті Б. Гербеста дослідники звертаються частіше, але переважно неспеціально. Наприклад, якщо В. Ульяновський не пішов далі окреслених С. Плохієм контекстів³⁵, то Б. Гудзяк, фактично, не побачив еволюції в поглядах Б. Гербеста на унію церков³⁶. Так само, Н. Яковенко не розрізняє позицій Г. Гербеста і П. Скарги в унійному питанні, хоча, на відміну від згаданих авторів, і оглядає коротко критику Г. Смотрицьким поглядів Б. Гербеста. Проте першим українським теологом вона вважає не Г. Смотрицького, а В. Суразького³⁷.

Вагомі, досі не акцентовані моменти щодо творів Б. Гербеста про руську церкву наводить дослідник полемічної літератури В. Зема³⁸. Так, він відносить їх до жанрів космографії та хроніки, популярних у Речі Посполитій “золотого віку”. На думку дослідника, відповідь Г. Смотрицького на погляди Б. Гербеста ще не вписується у жорсткі вимоги полемічного “жанру”, тому, радше, за назвою “Ключ Царства Небесного” є спробою компендіуму, своєрідного катехизису православ’я.

Цікаві контексти твору Б. Гербеста “Wypisanie drogi” помітив у польськомовній статті І. Мицько³⁹. На його думку, причини мандрівки Б. Гербеста на Русь були пов’язані, окрім прагнення до унії, із загрозою протестантських ересей, про що чітко мовиться в творі, а також із загальними релігійними дискусіями, які розпочалися напередодні. Крім того, подорож Б. Гербеста збіглася з сеймом у Любліні, що мав розглянути конфесійне питання. Начебто для зондажу міжконфесійної ситуації, а також з метою залучення православних до боротьби з протестантами шляхом укладення унії, Б. Гербеста й було послано на Прикарпаття. Інший момент, який І. Мицько актуалізував у зв’язку з критикою Б. Гербестом протестантів, пов’язаний з відомим в науці “Листом Івана Смери Половця”, який, на його думку, не був віднайдений у 1567 р. у Спаському

монастирі біля Старого Самбора руським дяконом Андрєм Колодинським. Радше, листа сфальсифікували самі польські протестанти (можливо, Ст. Будзінський), з метою схилення на свій бік православних. Дослідник також висловив цікаве припущення про те, що невідомий критик Б. Гербеста в рукописному полемічному творі 80-х рр. XVI ст. (точніше, автор його другої частини) – Іван Вишенський.

При всій вагомості викладених спостережень, зазначимо, що в історіографії теза про загрозу протестантизму на українських теренах Речі Посполитої, в тому числі й у Руському воєводстві, ще в добу М. Грушевського зазнала серйозної критики.

Я. Ісаєвич уточнив ім'я друкаря, який видав твір Б. Гербеста 1586 р.: це був не Матвій Гарволін, як стверджували деякі автори, а Анджей Пйотрковчик⁴⁰. Дослідниця історії єзуїтських шкіл Т. Шевченко згадує Б. Гербеста як жертводавця Ярославського єзуїтського дому та колегіуму, викладача граматики у 1575 – 1576 рр., а також як “духовного батька” колегіуму єзуїтів у Кам'янці на Поділлі⁴¹. 2005 р. українські мовознавці здійснили найповнішу текстову републікацію “Ключа царства небесного” Г. Смотрицького – одного із перших творів української полемічної літератури⁴². У післямові до видання, В. Мойсієнко і В. Німчук зазначають, що в критиці Б. Гербеста переважають зовнішні ефекти, в ній також бракує теологічних аргументів⁴³. Надалі упорядників зацікавила лише мова твору Г. Смотрицького. В сучасній історіографії звернено увагу і на внесок Б. Гербеста в розвиток математичних знань⁴⁴.

Дещо несподіваний аспект дослідження продемонструвала Н. Яковенко, яка піддала сумніву свідчення хроніки Я. Велевіцького про навернення єзуїтами православних. Щодо Б. Гербеста, то вона довіряє лише інформації про навернення ним “еретички” Ельжбети Радзивілл, як єдиному конкретному фактові в масі загальних свідчень про успішну місійну діяльність єзуїта в Галичині, на Покутті й Поділлі⁴⁵. Приклад Б. Гербеста наведений з метою показу літературної гіперболізації релігійних конверсій, в тому числі й спростування уявлень про масовість переходу українських еліт на католицизм⁴⁶.

У сучасній російській гуманістиці Б. Гербест згадується рідко. У працях з генези Берестейської унії, які належать відомим історикам Б. Флорі, М. Дмитрієву та ін., йому взагалі не знайшлося місця в ряді пропагандистів унії (хоча дослідники згадують С. Ожеховського, П. Скаргу та А. Поссевіно)⁴⁷. Сказане, назагал, відповідає концепції М. Дмитрієва, який не надає жодного значення ролі католицизму в генезі унійної ідеї⁴⁸. Лише С. Яковенко в своїх публікаціях децю порушує згадане вище правило, вважаючи Б. Гербеста пропагандистом унії⁴⁹. Проте дослідник обмежився повторенням вже відомого науці матеріалу про єзуїта, зокрема, про його мандрівку на Русь, результатом якої була актуалізація протестантського чинника в проблемі реформування католицької церкви. Також унія могла бути успішною з огляду на несуттєвість обрядових відмінностей між католиками і православними, але проект об'єднання мотивувався, все ж таки, загрозою протестантизму.

Вагомий і цікавий виняток в сучасній російській історіографії становлять праці М. Корзо⁵⁰, яка докладно схарактеризувала катехитичний трактат Б. Гербеста “*Nauka prawego chrescijanina*”, вважаючи його першим польським систематичним твором про засади католицького віровчення. Адресований широкій читацькій аудиторії, твір вирізнявся від інших аналогічних пам'ятників дидактичними новаціями, хоча це був типовий полемічний твір, спрямований проти еретиків. На підставі польської історіографії авторка докладно аналізує твір крізь призму християнської антропології та літургії.

Підсумовуючи, зазначимо, що доробок української та російської історіографій в дослідженні постаті Б. Гербеста є значним, але дуже нерівним. Переважно постаттю цікавилися українські вчені, які досліджували внесок Б. Гербеста у визрівання унійної ідеї, для чого аналізувалися два його відомі твори, а також їх критика українськими полемістами. Відтак, саме завдяки українській науці, актуалізований напрям вивчення діяльності Б. Гербеста щодо православної Русі.

На жаль, при перекладі назв творів Б. Гербеста українською мовою трапляються різночитання (наприклад, щодо “Wypisania drogi” – “Опис...”, “Окреслення...” та ін.). Українські вчені помітили лише одну подорож Б. Гербеста на Русь, тоді як в польській історіографії відомо про дві мандрівки, причому обидві описані в джерелах. Прикро також визнавати, що не існує праці українського вченого, в якій би точно вказувалась хронологія життя Б. Гербеста. Недостатня увага звернена на полеміку з Б. Гербестом у літературознавстві, яке так і не змогло піднятися до рівня аналізу, здійсненого свого часу М. Грушевським. Наприклад, М. Грушевський не помітив, що з Б. Гербестом у творі “Книга о единой вере” полемізував Василь Суразький, так само на це не звертає уваги сучасне літературознавство.

Констатуємо також, що навіть з таким, значно урізаним дискурсом української і російської науки, погано ознайомлена польська історіографія, яка традиційно зосереджується на науковій та педагогічній діяльності Б. Гербеста. Тому закінчуємо проведений історіографічний аналіз висновком про те, що повноцінна наукова біографія Б. Гербеста досі не написана.

¹ Тимошенко М. Контрреформаційна діяльність і творча спадщина Бенедикта Гербеста в польській історіографії // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Вип. XIII. – Дрогобич, 2009. – С. 184-192. З огляду на межі журнальної публікації, а також інші суб'єктивні причини, до згаданого огляду не потрапило декілька великих праць польських істориків, у яких велика увага приділена Б. Гербесту. – Див., напр.: Skoczec J. Dzieje lwowskiej szkoły katedrelnej. – Lwów, 1929. Після публікації нашої статті вийшла бібліографія історії польських єзуїтів, в якій зібрано чимало за обсягом інформацію про Б. Гербеста. – Grzebień L. Podstawowa bibliografia do dziejów Towarzystwa Jezusowego w Polsce. – Т. 1, 2. – Kraków, 2009. – № 1413, 1456, 4179, 4197, 4199, 4201, 4206, 4207, 4214, 4224, 4231, 4237, 4244, 4249, 4253, 4258, 4280, 4281, 4311, 4318, 4324, 5383-5395. За невеликими винятками, згадана бібліографія повторює зібраний нами польськомовний бібліографічний матеріал про Б. Гербеста. В окремих випадках, зокрема, стосовно української та російської історіографій, вона далеко не вичерпує проблему.

² Гербест Бенедикт // Енциклопедія українознавства. Словникова частина. I / Гол. ред. В. Кубійович. – Т. 1 / Перевидання в Україні. – Львів, 1993. – С. 374.

³ Див., напр.: Микитась В. Українська література XIV – XVI ст.: Апокрифи. Агіографія. Паломницькі твори. Історіографічні твори. Полемічні твори. Перекладні повісті. Поетичні твори / Ред. Тому В. Л. Микитась. – Київ, 1988. – С. 549 (примітки); Боротьба Південно-Західної Русі і України проти експансії Ватикану та унії (X – початок XVII ст.): 36-к док. і мат. / Упор. Є. А. Гринів та ін. – Київ, 1988. – С. 245 (примітки).

⁴ Макарий (Булгаков), митр. История русской церкви. – Кн. 5: Период разделения русской церкви на две митрополии / История Западнорусской, или Литовской, митрополии (1458 – 1596). – М., 1996. – С. 235, 237.

⁵ Мальшевский И. Александрийский патриарх Мелетий Пигас и его участие в делах русской церкви. – К., 1872. – Т. II. – Приложение III-е. – С. 111-133. 1887 р. твір передрукувала Київська

археографічна комісія (упорядник тому – С. Голубєв). – Архивъ Юго-Западной Россіи, издаваемый временною комиссією для разбора древнихъ актовъ, височайше учрежденною при Киевскомъ, Подольскомъ и Волынскомъ генералъ-губернаторѣ. – Ч. I. – Т. VII. – К., 1887. – С. 232-265.

⁶ Wiary kościoła rzymskiego wywody y greckiego niewolstwa historya: dla iedności. Z kościelnej dłuższej historyey, dla Rusi nawrocenia pisaney, wypisał to x. Benedykt Herbst, societatis Iesu kapłan, za starszych swoich pozwoleniem // Памятники полемической литературы в Западной Руси. – Кн. 2. – (Русская историческая библиотека. – Т. VII). – Петербург, 1882. – Стб. 581-599 (у змісті видання “Брошура Бенедикта Гербеста 1586 года” подана з помилковою вказівкою сторінок). На жаль, коментарі до твору Б. Гербеста є дуже короткими. Єдине, на що звернув увагу упорядник тому, – на “невеликість” брошури як за обсягом, так і за змістом. – Там само. – С. 6.

⁷ Любович Н. К истории иезуитов в литовско-русских землях в XVI в. – Варшава, 1888. – С. 20-21.

⁸ Малышевский И. Подложное письмо Ивана Смеры к великому князю Владимиру святому // Труды Киевской духовной академии. – Киев, 1876. – Т. 6. – С. 472-553; Т. 7. – С. 141-233.

⁹ Демьянович А. Иезуиты в Западной России в 1569 – 1772 гг. – Спб., 1872.

¹⁰ Див.: Сушко О. Єзуїти в заведеню Унії на Русі в доберестейській добі. – Львів, 1902. – С. 31-58. Передрук: Альманах руско-українських богословів. – Львів, 1902. – С. 119-195.

¹¹ Див.: Сушко О. [Рец.] Политическая деятельность Петра Скарги. Сочинение удостоенное Историко-Филологическим факультетом золотой медали. – Вольнослуш. свящ. М. А. Стельмашенка (київські Університетські Изветія, 1902, IX, 1903, II-III, стор. 209) // Записки НТШ. – Львів, 1903. – Т. 54. – Кн. 4. – С. 13-53 (Бібліографія).

¹² Франко І. [Рец.] Олександр Сушко. Єзуїти в заведеню Унії на Русі в доберестейській добі (Альманах руско-українських богословів. Львів, 1902. с. 119-195) // Записки НТШ. – Т. 47. – Кн. 3. – Бібліографія. С. 16-17.

¹³ Див., напр.: Франко І. Иван Вишенський і його твори // Франко І. Зібр. творів у 50 т. – К., 1981. – Т. 30. – С. 80.

¹⁴ Сушко О. Предтеча унії. Критично-історична студія // Записки наукового товариства Шевченка. – Т. 53. – Кн. 3. – Львів, 1903; Т. 55. – Кн. 5. – Львів, 1903; Т. 61. – Кн. 5. – Львів, 1904.

¹⁵ Див.: Там само. – Кн. 3. – Львів, 1903. – С. 1-49. На нашу думку, згадана частина дослідження явно переобтяжена контекстуальним матеріалом, який домінує над біографістикою Б. Гербеста.

¹⁶ К. Мазуркевич навів форми “першого” прізвища Гербестів: Зелінський, Зеленевіч, Зелевіч. Проте це лише припущення, без відповідної джерельної аргументації: “Прізвище Бенедикта вимовлялося батьківською мовою правдоподобно..., але за тогочасним звичаєм було латинізоване на Гербест з придомком Неаполітанус”. – Mazurkiewicz K. Benedykt Herbst. Pedagog-organizator szkoły polskiej XVI wieku kaznodzieja-misjonarz doby Reformacji. – Poznań, 1925. – S. 9. На жаль, цитоване припущення міцно увійшло, без глибшої джерельної перевірки, до сучасної історіографії.

¹⁷ Цьому періоду присвячена друга частина праці О. Сушка. – Сушко О. Предтеча унії... – Т. 55. – Кн. 5. – Львів, 1903. – С. 72-125.

¹⁸ Про цей сюжет О. Сушко говорить у третій частині праці. – Там само. – Т. 61. – Кн. 5. – Львів, 1904. – С. 142-143.

¹⁹ Там само. – С. 65-177.

²⁰ Студинський К. Пам'ятки полемічного письменства кінця XVI і поч. XVII в. – Т. I. – Львів, 1906. – (Пам'ятки українсько-руської мови і літератури, видає Археографічна комісія Наукового товариства імені Шевченка. – Т. V). – С. IV.

²¹ Mazurkiewicz K. Benedykt Herbest... – S. 6-7.

²² Herbest V. Wypisanie drogi (1566) // Студинський К. Пам'ятки полемічного письменства кінця XVI і поч. XVII в. – Т. I. – Львів, 1906. – С. 1-12 (Пам'ятки українсько-руської мови і літератури, видає Археографічна комісія Наукового товариства імені Шевченка. – Т. V).

²³ Див.: Wiszniewski M. Historia literatury polskiej. – Kraków, 1845. – Т. VII. – S. 569-581.

²⁴ Грушевський М. Історія України-Руси. – Т. 5: Суспільно-політичний і церковний устрій і відносини в українсько-руських землях XIV – XVII віків. – Київ, 1994. – С. 541-542; Т. 6: Житє економічне, культуне, національне XIV – XVII віків. – Київ, 1995. – С. 457, 459, 460, 466, 492.

²⁵ Грушевський М. Історія української літератури. В 6 т., 9 кн. – Т. V. – Кн. 2: Перше відродження (1580 – 1610 рр.). – Київ, 1995. – С. 60-84.

²⁶ М. Грушевський ілюструє цей “голос” довгими цитатами мовою оригіналу та паралельним перекладом на сучасну мову (Там само. – С. 74-81).

²⁷ Там само. – С. 84.

²⁸ Крип'якевич І. // Ks. Karol Mazurkiewicz Benedykt Herbest. Pedagog-organizator szkoły polskiej XVI wieku kaznodzieja-misjonarz doby Reformacji. Poznań, 1925. 275 // Записки Чина Святого Василя Великого. – 1925. – Т. 2. – Зош. 1-2. – С. 188-189.

²⁹ Див., напр.: Микитась В. Українська література XIV – XVI ст... – С. 19-20; Яременко П. “Пересторога” – український анти уніатський памфлет початку XVII ст. – Київ, 1963. – С. 33; Його ж. Герасим Смотрицький // Радянське літературознавство. – 1960. – № 5. – С. 65-76; Його ж. Іван Вишенський. – Київ, 1982. – С. 13 та ін.

³⁰ Див., напр.: Мицько І. Острозька слов'яно-греко-латинська академія (1576 – 1636). – К., 1990. – С. 57-58.

³¹ Хічій О. Про “лінійну арифметику” XVI ст. та її автора Бенедикта Гербеста // Докл. и общ. Ужгород. ун-та: Серія физ.-мат. и истор. наук. – Ужгород, 1962. – № 5. – С. 124-125.

³² Плохий С. Папство и Украина (Политика рисков курии на украинских землях в XVI – XVII вв.). – К., 1989. – С. 8-11, 22-23, 40.

³³ Боротьба Південно-Західної Русі... – С. 71, 73, 74-75.

³⁴ Ісаєвич Я. Адміністративно-правовий устрій Дрогобича в добу феодалізму (до кінця XVIII ст.) // З історії Української РСР. – Вип. 6-7. – Київ, 1962. – С. 10-11.

³⁵ Ульяновський В. Історія церкви та релігійної думки в Україні: Навч. Посібник: У 3-х кн. – Кн. 2: Середина XV – кінець XVI століття. – К., 1994. – С. 154-155.

³⁶ Гудзяк Б. Криза і реформа: Київська митрополія, Царгородський патріархат і генеза Берестейської унії. – Львів, 2000. – С. 111, 112, 169, 174.

³⁷ Яковенко Н. Реформа грецької церкви: унія, оновлення православ'я // Історія української культури. У 5-ти т. – Т. 2: Українська культура XIII – першої половини XVII століть / Ред. кол. Я. Д. Ісаєвич та ін. – Київ, 2001. – С. 507.

³⁸ Зема В. Православні полемічні твори у Київській митрополії середини XVI – початку XVII ст.: зміст та ідеологія. – Автореферат дисертації... канд. істор. наук. – Київ, 2004. – С. 15.

³⁹ Myćko I. Przyczynki do historii religijnej w Przemyskiem w XVI wieku // Polska – Ukraina 1000 lat sąsiedztwa. – Т. 2: Studia z dziejów chrześcijaństwa na pograniczu kulturowym i etnicznym / Pod red. St. Stępnia. – Przemyśl, 1994. – S. 61-68; Його ж. Найвідоміший фальсифікат XVI ст. // Старосамбірщина II. Альманах. – Старий Самбір, 2002. – С. 145-149.

⁴⁰ Ісаєвич Я. Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми. – Львів, 2002. – С. 155.

⁴¹ Шевченко Т. Єзуїтське шкільництво на українських землях останньої чверти XVI – середини XVII ст. – Львів, 2005. – С. 102, 110, 124, 162, 174.

⁴² Смотрицький Г. Ключ царства небесного / Підгот. до вид. В. М. Мойсієнко, В. В. Німчук. – Житомир, 2005 / Пам'ятки української мови XVI ст.: Серія публіцистичної та полемічної літератури.

⁴³ Див.: Герасим Смотрицький та його “Ключ царства небесного...” // Там само. – С. 99-100.

⁴⁴ Паславський І. Наукові знання // Історія української культури. У 5-ти т. – Т. 2: Українська культура XIII – першої половини XVII століть / Ред. кол. Я.Д.Ісаєвич та ін. – С. 769.

⁴⁵ Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI – XVII ст. – Київ, 2002. – С. 15.

⁴⁶ Проти такого підходу виступив М. Довбищенко, який, щоправда, оперує матеріалом з території Волині. – Див.: Довбищенко М. Волинська шляхта у релігійних рухах (кінець XVI – перша половина XVII ст.). – Київ, 2008.

⁴⁷ Див., напр: Дмитриев М., Флоря Б., Яковенко С. Брестская уния 1596 г. и общественно-политическая борьба на Украине и в Белоруссии в конце XVI – начале XVII в. – Часть I: Исторические причины события. – М., 1996.

⁴⁸ Дмитрієв М. Концепції унії в церковних і державних колах Речі Посполитої кінця XVI ст. // Історичний контекст, укладення Берестейської унії і перше поунійне покоління. Матеріали Перших “Берестейських читань”. – Львів-Івано-Франківськ-Київ, 1-6 жовтня 1994 р. / Ред. Б. Гудзяк, співред. О. Турій. – Львів, 1995. – С. 39-73; Дмитриев М. Между Римом и Царьградом. Генезис Брестской церковной унии 1595 – 1596 гг. – М., 2003. До слова, в дискусії щодо згаданої доповіді М. Дмитрієва у 1995 р., В. Ульяновський був дуже здивований тим, що доповідач недооцінює унійні прагнення Гозія, Гербеста і Поссевіно. – Історичний контекст, укладення Берестейської унії і перше поунійне покоління. Матеріали Перших “Берестейських читань”. – С. 92.

⁴⁹ Див.: Яковенко С. Римская курия и планы церковной унии на восточнославянских землях (60-е годы XVI в.) // Церковь, общество и государство в феодальной России. – М., 1990. – С. 257-258; Його ж. Православная иерархия Речи Посполитой и планы церковной унии в 1590 – 1594 гг. // Славяне и их соседи. – Вып. 3: Католицизм и православие в средние века / К XVIII Международному конгрессу византинистов. – М., 1991. – С. 42; Його ж. Политика римской курии на Востоке Европы во второй половине XVI века и подготовка церковной унии // Die Union von Brest (1596) in Geschichte und Geschichtsschreibung: Versuch einer Zwischenbilanz. Materialien des Internationalen Forschungsgesprächs der Stiftung PRO ORIENTE zur Braster Union Drittes Treffen: Lviv, 21-23. August 2006 / Herausgegeben von Johann Marte und Oleh Turij. – Lviv, 2008. – P. 143-145.

⁵⁰ Корзо М. Украинская и белорусская катехитическая традиция конца XVI – XVIII вв.: становление, эволюция и проблема заимствований. – М., 2007. – С. 41-45, 103.

Марта Тимошенко.

Контрреформаційна діяльність Бенедикта Гербеста в українській і російській історіографіях.

Постать Бенедикта Гербеста (бл. 1531 – 1598) досліджується в українській та російській історіографіях близько 150 р. Відповідно, гуманістика нагромадила значний потенціал літератури. Дослідники піддали ґрунтовному науковому аналізу біографію діяча до часу його вступу в орден єзуїтів, його спадщину в галузі підготовки унії церков,

основні напрями наукової, педагогічної та релігійної діяльності. Незважаючи на те, що про Б. Гербеста написано кілька великих праць (найбільша належить О. Сушкові), повнота висвітлення його контрреформаційної діяльності є далекою від досконалості.

Martha Tymoshenko.

The Counter-Reformation activity of Benedict Herbest in the Ukrainian and Russian historiography.

The figure of Herbest Benedict (c. 1531 – 1598) is studied in the Ukrainian and Russian historiography about 150 years. Accordingly, the humanity has accumulated considerable potential of the literature. The researchers subjected to thorough scientific analysis the biography of the figure till the time of the joining at the Order of Jesuits, his heritage in the field of preparation of the union of the churches, the main directions of the scientific, educational and religious activities. There are written several major works about B. Herbest (the largest belongs to O. Sushko), but the completeness of the illustration of his Counter-Reformation activity is far from accomplishment.